Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Микола Галів

СИСТЕМА ОСВІТИ В ГАЛИЧИНІ
(XIX – ПЕРША ПОЛОВИНА XX СТ.)

Методичні матеріали до семінарських занять

Дрогобич – 2025

УДК 94(477)(073)
ББК 63.3(4УКР)
Г-90

Рекомендовано до друку вченої радою Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка

Рецензенти:

Лазурко Лідія Миколаївна, докторка історичних наук, професорка кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка,;

Галик Володимир Миколайович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск:

Ільницький Василь Іванович, завідувач кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, доктор історичних наук, професор.

Галів М.Д. Система освіти в Галичині (XIX – перша половина XX ст.). Методичні матеріали до семінарських занять для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2025. 36 с.

Навчально-методичний посібник “Система освіти в Галичині (XIX – перша половина XX ст.). Методичні матеріали до семінарських занять для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності “Середня освіта (Історія та громадянська освіта)” укладений відповідно до робочої навчальної програми дисципліни “Система освіти в Галичині (XIX – перша половина XX ст.)”. У посібнику подаються теми семінарських занять та методичні рекомендації до них, список рекомендованої літератури, тематики індивідуальних завдань, питання для співбесіди.

УДК 94(477)(073)
ББК 63.3(4УКР)
Г-90

© Дрогобицький
державний педагогічний університет
імені Івана Франка, 2025

ЗМІСТ

Вступ ……..…. 4

Семінарське заняття № 1. Освітня політика австрійських властей в Королівстві Галичини та Лодомерії..... 7

Семінарське заняття № 2. Початкове та середнє шкільництво в Галичині (XIX – на початку XX ст.)……10

Семінарське заняття № 3. Фахова та вища школа в Галичині XIX – на початку XX ст…..……....14

Семінарське заняття № 4. Освіта в Західноукраїнській народній республіці (1918 – 1919 рр.). ……...17

Семінарське заняття № 5. Система освіти у південно-східних (галицьких) воєводствах міжвоєнної Польщі……....…..20

Семінарське заняття № 6. Радянізація освіти у нашому краї в 1939 – 194…….…….. 24

Семінарське заняття № 7. Освітня справа в дистрикті “Галичина” (1941 – 1944 рр.).…….……...…...28

Семінарське заняття № 8. Освітні діячі, педагогічні ідеї та новації в системі освіти Галичини (XIX – перша половина XX ст.).……32

ВСТУП

Навчальна дисципліна “Система освіти в Галичині (XIX – перша половина XX ст.)” має на меті ознайомити здобувачів освіти з історичним розвитком системи освіти в Галичині упродовж XIX – першої половини XX ст., утвердити здатності аналізувати та критично осмислювати джерела й наукову літературу предмету, формувати наукові (науково-популярні) наративи у площині історії освітніх інституцій і біографій освітніх діячів.

Потреба вивчення цієї дисципліни диктується практичними аспектами і досвідом роботи учителів історії та інших дисциплін у закладах загальної середньої освіти, де за наказом керівництва вони досліджують історію конкретної школи, формують певні наукові (науково-популярні) наративи та презентації щодо історичного минулого освітньої інституції. Відтак постає необхідність сформувати у них стійкі знання та розуміння історичних процесів щодо освітньої політики різних держав і політичних режимів на теренах Галичини у XIX – у першій половині XX ст., розвитку початкового, середнього, професійного і вищого шкільництва, трансформації змісту освіти, ролі громадськості у розбудові освітньої мережі, особливостей реформування системи освіти регіону впродовж зазначеного періоду, діяльності відомих освітніх діячів краю. Курс спрямований на те, щоб ознайомити здобувачів освіти з джерельною базою дослідження історії шкільництва (архівними та опублікованими матеріалами, спогадами, статистичними і періодичними виданнями тощо), українською та зарубіжною історіографією історії освіти в Галичині XIX – першої половини XX ст., можливостями здійснення періодизації історії закладів освіти різного рівня, технологією формуванням обґрунтованих висновків щодо розвитку певних освітніх установ, біографій освітніх діячів краю. У кінцевому підсумку вивчення зазначеної навчальної дисципліни сприятиме формуванню не лише знання про освітній простір Галичини XIX – першої половини XX ст., але й певних компетентностей щодо здійснення дослідження минувшини конкретних закладів освіти та біографій освітніх діячів.

Методичні матеріали до семінарських занять містять теми занять, питання, які виносяться на розгляд, методичні вказівки до їх підготовки. Даний посібник орієнтує студентів на опрацювання різноманітної наукової та навчальної літератури, яка подається до кожної теми, а також використання електронних ресурсів.

Семінарське заняття № 1.

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА АВСТРІЙСЬКИХ ВЛАСТЕЙ В КОРОЛІВСТВІ ГАЛИЧИНИ ТА ЛОДОМЕРІЇ

1. Освітні реформи кінця XVIII – першої половини XIX ст. в Австрійській імперії
2. Зміни цілей і засад освітньої політики австрійських властей у 1860 – 1870-х рр.
3. Політика центральних і краєвих властей у сфері освіти наприкінці XIX – на початку XX ст.

Рекомендована література

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Львівська область / Ред. рада вид.: В.Г. Кремень (гол.) [та ін.]; редкол. тому Н. Скотна (гол.) [та ін.]; НАПН України; Ін-т вищої освіти; Асоціація ректорів пед. ун-тів Європи. К.: Знання України, 2012. 267 с.
2. Галів М. Дрогобицька окружна шкільна рада (1878 – 1914): склад і діяльність. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2017. Вип. XIX–XX. С. 272 – 284.
3. Кошелєва Н. Діяльність галицької Крайової шкільної ради стосовно української народної освіти в 1873 – 1914 рр. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 1999. Вип. 34. С. 269 – 277.
4. Левицький І. Погляд на розвій низшого і висшого шкільництва в Галичині в рр. 1772 – 1800 і розвій руcько-народного шкільництва в рр. 1801 – 1820. Львів : Накладом НТШ, 1903. 71 с.
5. Моряк-Протопопова Х. Крайова шкільна рада у Галичині: повноваження, структура і вплив на розвиток шкільництва у 1867–1918 рр. / *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2011. Вип. 54. С. 73 – 80.
6. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації / З німец. переклала Х. Николин. – Львів: ЛА “Піраміда”, 2014. 612 с.
7. Стинська В. В. Система шкільництва в Галичині (кінець XIX – початок XX ст.): Монографія. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 180 с.
8. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 336 с.
9. Ступарик Б.М. Шкільництво Галичини (1772 − 1939) / Б. М. Ступарик. Івано-Франківськ, 1994. 144 с.
10. Juśko E. Rada Szkolna Krajowa i jej działalność na rzecz szkoły ludowej w Galicji (1868–1921). Lublin: Tow-wo Nauk. KUL; Tarnów: Wyd-wo Diecezji Tarnowskiej Biblios, 2013. 276 s.

11. Pelczar R. Recepcja austriackiego ustawodawstwa oświatowego w Galicji w latach 1774 – 1816. *Historia i dziedzctwo regionów w Europie Środkowo-Wshodniej w XIX i XX w.* / Pod redakcją Mariana Stolarczyka, Agnieszki Kawalec, Jerzego Kuzickiego. – Rzeszów : Wyd-wo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2011. S. 212–224.
12. Łapot M. Inspektorzy szkolni w Galicji doby autonomicznej (1867–1918). Częstochowa: Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie, 2024. 508 s.

Методичні поради

Готуючись до першого питання, потрібно з'ясувати зміст поняття "освітня політика". Згодом доречно розкрити політичні та соціокультурні детермінанти освітньої політики Австрії кінця XVIII – початку XX ст. Відтак слід висвітлити ґрунтовну перебудову освітньої сфери імператрицею Марією Терезою та її співправителем і наступником Йосифом II. Зокрема згадати про створення державної системи управління галуззю (Придворна освітня комісія, яка підпорядковувалася Придворній канцелярії), повноваження і склад освітньої комісії, діяльність професора Яна Фельбігера, зміст закону "Загальний шкільний порядок", освітні нововведення Йосифа II та Готфріда ван Стівена, на рівні початкової, середньої і вищої школи. Опісля необхідно з'ясувати зміни освітньої політики в Австрійській імперії у зв'язку з наполеонівськими війнами, у тому числі вказати на головні положення закону від 11 серпня 1805 року "Політична шкільна конституція", згадати про відновлення Придворної освітньої комісії у 1808 р. Опісля рекомендуємо висвітлити зміни в освітній політиці імперії Габсбургів, викликані революцією 1848 – 1849 рр., акцентувати на утворені і діяльності першого в державі Міністерства громадської освіти (згодом – Міністерство віровизнань і освіти). Потрібно згадати і про систему управління освітою в Королівстві Галичини та Лодомерії (Галицька надвірна канцелярія, департаменти освіти в губерніальному уряді та намісництві, шкільний відділ краєвого комітету при становому сеймі).

У другому питанні слід насамперед окреслити зміни зовнішньо- та внутрішньополітичного становища австрійської держави, що привели до

утворення дуалістичної монархії та встановлення конституційного ладу. Потрібно згадати й про політику реакції, що охопила країну після придушення революції 1848 р., ліквідацію Міністерства віровизнань і освіти, створення контрольної комісії "Освітня рада" на чолі з Леопольдом Газнером Ріттером фон Артом. Наголосивши на конституційних змінах 1867 р., доцільно згадати про відновлення Міністерства віровизнань та освіти й розкрити його структуру, описати розмежування функцій держави та церкви в сфері освіти, охарактеризувати зміст шкільного закону від 14 травня 1869 р. Доцільно висвітлити формування і структуру краєвих органів управління освітою: краєві, окружні та місцеві шкільні ради, шкільні інспектори різних рівнів. Необхідно розкрити структуру та функції галицької Краєвої шкільної ради.

Третє питання рекомендуємо розпочати із аналізу головних освітніх тенденцій в Австро-Угорській імперії кінця XIX – початку XX ст.: розгортання доступу жінок до освіти, реформа середнього шкільництва, становлення і розвиток системи підготовки вчителів, розширення мережі університетів. Відтак слід охарактеризувати визначальні прояви австрійської освітньої політики в Галичині, зокрема вказати на зміст тих українсько-польських домовленостей 1890 – 1894 рр. (політика "нової ери"), які стосувалися освітньої сфери, а також прослідкувати результати їх реалізації. Рекомендуємо вказати на зміни складу і функцій галицької Краєвої шкільної ради у 1890 і 1905 рр. Наступним кроком у вивченні та розкритті питання буде виявлення ролі державних та місцевих властей, зокрема Краєвої шкільної ради та окружних шкільних рад у справі стрімкого розвитку шкільної мережі, накопичення національних антагонізмів у сфері освіти Галичини на початку XX ст.

Семінарське заняття № 2.

ПОЧАТКОВЕ ТА СЕРЕДНЄ ШКІЛЬНИЦТВО В ГАЛИЧИНІ

(XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.)

1. Народні школи в Галичині: типи, зміст навчання і виховання, матеріальне забезпечення

2. Середні навчальні заклади: мережа, зміст освіти.

3. Педагоги початкових та середніх шкіл: соціокультурна характеристика

Рекомендована література

1. Баран С. З поля національної статистики галицьких середніх шкіл. Львів: Накладом НТШ, 1910. 75 с.
2. Благий В. Б. Шкільництво в Галичині на поч. XX ст.: історико-соціологічний аспект. Львів, 1999. 75 с.
3. Вараниця А. О. Учителі народних шкіл Галичини другої половини XIX – початку XX століття. Дисертація … канд. істор. наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2018. 316 с.
4. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Львівська область / Ред. рада вид.: В.Г. Кремень (гол.) [та ін.]; редкол. тому Н. Скотна (гол.) [та ін.]; НАПН України; Ін-т вищої освіти; Асоціація ректорів пед. ун-тів Європи. К. : Знання України, 2012. 267 с.
5. Галів М. Освітні інституції Дрогобича наприкінці XVIII – 70-х рр. XIX ст. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2017. Спецвипуск III. С. 45 – 62.
6. Галів М. Нарис історії школи села Літиня (XIX – перша половина XX ст.). Дрогобич–Стрий : ПП Ткачик С.А., 2011. 176 с.
7. Галів М., Ільницький В. Боротьба за «свого» вчителя: державні та приватні учительські семінарії в Галичині (1871–1914). *Емінак: Науковий щоквартальник*. 2025. Вип. 2 (50). С. 110–132.
8. Галів М., Хомич Л. Етнорелігійний конфлікт у школах Бориславa 1909–1910 рр.: витоки і наслідки. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2017. Вип. 5. С. 46–55.
9. Кошелєва Н. Організація українського вчительства у Східній Галичині в 1881–1914 роках. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 1998. Вип. 33. С. 108–113.
10. Курляк І. Класична освіта на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX ст.). Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. 328 с.

11. Курляк І. Українська гімназійна освіта у Галичині (1865 – 1918 рр.). Львів, 1997. 222 с.
12. Левицький І. Погляд на розвій низшого і висшого шкільництва в Галичинї в рр. 1772 – 1800 і розвій руcько-народного шкільництва в рр. 1801 – 1820. – Львів: Накладом НТШ, 1903. – 71 с.
13. Матеріали до історії галицько-руського шкільництва XVIII і XIX вв. *Українсько-руський архів*. Львів: З друкарні НТШ, 1909. Т. IV. С. 1−200.
14. Матеріяли до культурної історії Галицької Руси XVIII і XIX віку, зібрані Мих. Зубрицьким, Юр. Кмітом, Ів. Кобилецьким, Ів. Е. Левицьким і Ів. Франком, видані під редакцією Івана Франка. Львів: Накл. НТШ, 1902. 328 с.
15. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації / З німец. переклала Х. Николин. Львів : ЛА “Піраміда”, 2014. 612 с.
16. Стинська В. В. Система шкільництва в Галичині (кінець XIX – початок XX ст.). Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 180 с.
17. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-метод. посібник. К. : ІЗМН, 1998. 336 с.
18. Ступарик Б.М. Шкільництво Галичини (1772 − 1939). Івано-Франківськ, 1994. 144 с.
19. Филипчак І. З історії шкільництва на західній Бойківщині (від 1772 – 1930). *Літопис Бойківщини*. *Випуск 1: Числа 1, 2 за 1931 – 1933 рр.* Львів: Каменяр, 2009. С. 65–132.
20. Франко І. Наші народні школи і їх потреби. *Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Т. 46. Кн. 2.* К., 1986. С.108−115.
21. Франко І. Що коштують наші народні школи? *Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Т. 44. Кн. 1*. К., 1986. С.145–150.
22. Шологон Л. Стан української початкової та середньої освіти в Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.). *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. Івано-Франківськ, 2004. № 10. С. 87−92.
23. Pelczar R. Szkoły parafialne na pograniczu polsko-ruskim (ukraińskim) w Galicji w latach 1772 – 1869. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2009. 343 s.
24. Pelczar R. *Galicja i jej dziedzictwo, t. 25: Polskie i ruskie (ukraińskie) szkoły gminne w systemie oświaty ludowej w Galicji (do 1875 r.)*. Rzeszów: Wyd-wo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2019. 178 s.
25. Pelczar R. *Galicja i jej dziedzictwo, t. 26: Szkoły Główne w Galicji w latach 1775–1873*. Rzeszów: Wyd-wo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2021. 314 s.
26. Rzemieniuk F. Unickie szkoły początkowe w Królestwie Polskim i w Galicji 1772 – 1914. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1991. 348 s.

Методичні поради

У першому питанні необхідно насамперед розкрити типи початкових шкіл в Австрійській імперії (й Галичині), які були запровадженні реформою Я. Фельбігера: тривіальні, головні, нормальні. Потрібно згадати й про існування та поступове розповсюдження парафіяльного (греко- та римо-католицького) шкільництва в краї. Відтак слід навести статистичні показники шкіл різного типу в Галичині, розкрити зміст освіти у кожному типі шкіл, вказати на основні підручники, які використовувалися в галицьких початкових школах на той час. Опісля радимо охарактеризувати реформу початкового шкільництва у 1867 – 1873 рр., а також закон 1893 р., якими початкові школи поділялися на нижчі (в селах і містечках - одно-, дво-, три-, чотирикласні) й вищі (в містах - п'яти-, шестикласні, виділові (семи- та восьмикласні)). Слід наголосити, що цей закон передбачав скорочення навчальної програми в нижчих закладах на користь практичної підготовки молоді. Цим було порушено наступність в освіті. Нижчі одно-, дво-, трикласні школи не давали можливості продовжувати навчання. Лише після закінчення чотирикласної школи дозволявся вступ до виділових, середніх чи професійних закладів. Необхідно показати кількісні показники українського, польського, німецького та єврейського початкового шкільництва Галичини на початку XX ст.

Друге питання слід розпочати з тези, що у Галичині XIX ст. гімназії були чи не основним типом навчальних закладів, які забезпечували планомірну підготовку інтелектуальної еліти. Доцільно вказати на дві проблеми, які розв'язували ці навчальні заклади: готували молодь до навчання в університетах і давали добрі загальноосвітні знання тим, хто не мав наміру продовжувати навчання далі. Гімназії за австрійською освітньою системою були восьмикласними і поділялись на класичні (з вивченням однієї або обох класичних мов) та реальні (де ці мови не вивчалися, натомість збільшувалася кількість годин на іноземні мови, природознавство, креслення, математику і фізику). Вихованці класичних гімназій могли вступати до

університетів, а реальних – тільки до вищих технічних закладів. Рекомендуємо розкрити зміст реформи середніх шкіл на початку ХХ ст., а також висвітлити статистику гімназій краю, зокрема у розрізі національної приналежності.

Опрацьовуючи третє питання, слід поділити його на дві частини, спочатку присвятивши увагу вчителям початкової, а згодом – середньої школи, причому це потрібно робити у розрізі щонайменше двох часових етапів: до реформ кінця 1860-х – початку 1870-х рр, і після. Потрібно розкрити матеріальне забезпечення і правові привілеї вчителів, які, разом з освітнім рівнем, були головними складним соціокультурного "обличчя" народних педагогів. Опісля доцільно показати зміну соціального і матеріального становища вчителів початкової школи у 1873 – 1918 рр., виявити політичні та культурні інтереси окремих представників українського вчительства (напр., Уляни Кравченко). Детальніше слід зупинитися на учителях середніх шкіл, які комплектувалися із випускників університетів, вказати їх посадовий рівень (звичайні, допоміжні і супленти) та фахові групи. Окремо слід окреслити процедуру отримання дозволу на працю в гімназії, а також матеріальне забезпечення гімназійних педагогів, їх культурні (інтелектуальні) інтереси (на конкретних прикладах: Б. Лепкий, В. Гнатюк, о. В. Ільницький).

Семінарське заняття № 3.

ФАХОВА ТА ВИЩА ШКОЛА В ГАЛИЧИНІ

XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

1. Утворення і діяльність фахових (професійних) навчальних закладів.
2. Система підготовки вчителів.
3. Львівський та Краківський університети.

Рекомендована література

1. Барна М. Розвиток педагогічної освіти в Галичині (1772 – 1939). *Рідна школа*. 1995. № 6. С. 33–48.
2. Білавич Г. Теорія і практика виховання господарської культури учнів та дорослих у Західній Україні (друга половина XIX – початок 40-х рр. XX ст.). Івано-Франківськ : НАІР, 2015. 740 с.
3. Білавич Г., Савчук Б. Товариство "Рідна школа" (1881 – 1939 рр.). Івано-Франківськ, 1999. 208 с.
4. Благий В. Б. Шкільництво в Галичині на поч. XX ст.: історико-соціологічний аспект. Львів, 1999. 75 с.
5. Вараниця А. О. Учителі народних шкіл Галичини другої половини XIX – початку XX століття. Дисертація … канд. істор. наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2018. 316 с.
6. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Львівська область / Ред. рада вид.: В.Г. Кремень (гол.) [та ін.]; редкол. тому Н. Скотна (гол.) [та ін.]; НАПН України; Ін-т вищої освіти; Асоціація ректорів пед. ун-тів Європи. К. : Знання України, 2012. 267 с.
7. Герцюк Д., Лещак Т. Педагогічна освіта і наука у Львівському університеті (1812–1939 рр.): монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 434 с.
8. Качмар В. За український університет у Львові. Ідея національної вищої школи у суспільно-політичному житті галицьких українців (кінець XIX – початок XX ст.). Львів: ЛДУ, 1999. 117 с.
9. Качмар В. Львівський університет у вирі століть (історія, наука, постаті). *Каменяр*. 2010. № 1-2 (січень-лютий). С. 1-2; № 3 (березень). С. 3; № 4 (квітень). С. 1, 3.

10. Лещак Т.В. Педагогічний семінарій як науково-дидактичний підрозділ Львівського університету (1907 – 1921). *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2008. Вип. 23. С. 235–246.
11. Львівський національний університет імені Івана Франка. Довідник. Львів, 2004. 368 с.
12. Пахолків С. Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації / З німец. переклала Х. Николин. – Львів: ЛА "Піраміда", 2014. 612 с.
13. Стинська В. В. Система шкільництва в Галичині (кінець XIX – початок XX ст.). Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 180 с.
14. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 336 с.
15. Ступарик Б.М. Шкільництво Галичини (1772 − 1939). Івано-Франківськ, 1994. 144 с.
16. Krawczyk J. Galicyjskie szkolnictwo zawodowe w latach 1860 – 1918. Kraków: UNIWERSITAS, 1995. 287 s.
17. Krawczyk J., Dybiec Ju., Szmyd K. Galicja i jej dziedzictwo, t. 22: Szkolnictwo i oświata w Galicji 1772–1918. Rzeszów: Wyd-wo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2015. 400 s.

Методичні поради

Перше питання потрібно розпочати з аналізу соціально-економічних передумов формування закладів професійної освіти в Галичині. Опісля доцільно розкрити обставини появи перших профшкіл у краї: проект Й. Керстнера, відкриття 1815 р. двокласної реальної школи у м. Броди, у 1817 р. трикласної реальної школи у м. Львові, яка згодом стала основою для створення Львівської політехнічної школи (1844 р.). Важливо підкреслити, що реальна школа у Львові була промислово-торгової спеціалізації, але згодом набрала рис загальноосвітньої школи, яка готувала молодь до навчання у вищих технічних закладах. До кінця XIX ст. ця реальна школа стала Львівською політехнікою, яка готувала інженерні кадри для Галичини. Відтак слід зауважити, що найбільш масовим і водночас найбільш низьким рівнем професійної освіти була система повторювального навчання при початкових школах. Вона забезпечувала певні відомості щодо ремісництва та сільського господарства. На завершення слід окреслити статистичну

інформацію про розвиток різних типів профшкіл в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст.

У другому питанні слід вказати на витоки педагогічної освіти в регіоні. На початку XIX ст. право підготовки вчителя для парафіяльних, тривіальних і головних шкіл мала нормальна школа у Львові, де діяв шестимісячний курс препаранди. Оскільки вона не могла забезпечити вчителями навіть існуючі школи, не кажучи вже про майбутні, то право підготовки вчителів для народних шкіл отримали навіть головні школи, які вирізнялися кращим кадровим і матеріальним забезпеченням (серед них і головна школа в Дрогобичі). Потрібно зазначити, що для парафіяльних шкіл існували дяковчительскі інститути в центрах єпархій (наприклад, у Перемишлі – дяковчительський інститут, школа канторів), опісля – розкрити зміст підготовки в цих установах. Відтак слід висвітлити особливості підготовки вчителів у препарандах та педагогічному сіменищі, а також проаналізувати поширення з 1871 р. учительських семінарій та з'ясувати зміст навчання у цих закладах.

Опрацьовуючи третє питання, рекомендуємо окреслити історіографічну дискусію з приводу дати відкриття Львівського університету, а відтак охарактеризувати його історію, виокремити етапи розвитку, показати структуру (зокрема наголосити на появі українських кафедр), узагальнено окреслити зміст освіти на різних факультетах у XIX – на початку XX ст. Детальніше слід висвітлити історію "руського інституту" (1784 – 1809), а також боротьбу за український університет у Львові на початку XX ст. Рекомендуємо також коротко окреслити головні віхи історії Краківського університету у XIX ст., особливо після 1846 р., коли Вільне місто Краків було включено до складу Австрійської імперії.

Семінарське заняття № 4

ОСВІТА В ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

(1918 – 1919 РР.)

1. Головні засади освітньої політики урядів ЗУНР
2. Реформа початкового та середнього шкільництва
3. Учителі в умовах становлення української державності

Рекомендована література

1. Батюк Т. Шкільництво Дрогобиччини в роки Західноукраїнської народної республіки. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 1997. Вип. 2. – С. 26–31.
2. Галів М. Нарис історії школи села Літиня (XIX – перша половина XX ст.). Дрогобич – Стрий : ПП Ткачик С.А., 2011. 176 с.
3. Галів М., Дубина К. Діяльність Дрогобицької державної гімназії у роки Західноукраїнської Народної Республіки (1918–1919). *Садиба Франка: науковий збірник заповідника «Нагуєвичі»*. Дрогобич: Пóсвіт, 2021. Кн. II. С. 646–660.
4. Галів М., Ільницький В., Дубина К. Учителі народних (початкових) шкіл Дрогобицького повіту Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). *Сумський історико-архівний журнал*. 2024. № XLII. С. 24–35.
5. Західно-Українська Народна Республіка, 1918 – 1923. Документи і матеріали у 5-ти томах. Т. 2. Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 2003. 712 с.
6. Західно-Українська Народна Республіка. 1918 – 1923. Історія / Керівник автор. кол. і відповід. редактор О. Карпенко. Івано-Франківськ: Сіверія, 2001. 628 с.
7. Купрійчук В. Державне управління у галузі освіти Західноукраїнської Народної Республіки. *Вісник Національної академії державного управління при Призидентові України*. 2013. № 1. С. 218–225.
8. Курляк І. Класична освіта на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX ст.). Тернопіль : Підручники і посібники, 2000. 328 с.
9. Лиса М. Товариство “Взаїмна поміч галицьких і буковинських вчителів” у роки ЗУНР і післявоєнний період: проблеми становлення і діяльності. *Галичина: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис.* 2014. Вип. 25–26. С. 289–295.
10. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Історія ЗУНР. Львів: Олір, 1995. 361 с.
11. Марчук М. Освітня складова політики Західно-Української Народної Республіки. *Галичина: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис.* 2014. Вип. 25–26. С. 145 – 148.

12. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 336 с.
13. Ступарик Б.М. Шкільництво Галичини (1772 − 1939). Івано-Франківськ, 1994. 144 с.
14. Шологон Л. Освітні процеси в Західно-Українській Народній Республіці (1918 – 1919). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* 2009. Вип. 18. С. 240–248.

Методичні поради

У першому питанні необхідно, насамперед, окреслити суспільно-історичні обставини формування освітньої політики новоутвореної незалежної української держави. Зокрема слід приділити увагу формуванню уряду Західноукраїнської народної республіки – Державного секретаріату, окреслити керівний склад секретаріату освіти і віросповідань (О. Барвінський, А. Артимович, А. Крушельницький), висвітлити структуру управління освітою на місцях. Відтак слід зупинитися на таких засадах освітньої політики ЗУНР: націоналізація освітніх установ разом із наданням права для діяльності приватних закладів; забезпечення прав національним меншинам розбудовувати власне шкільництво; обов'язкове вивчення української мови в усіх навчальних закладах; зростання чисельності українських шкіл; модернізація змісту навчання в початкових і середніх школах, піднесення соціального становища вчителя; розробка концепції єдиної школи.

Друге питання радимо розпочати із згадки про прийняття Українською національною радою 22 січня 1919 р. закону "Про основи шкільництва", розкриття його головних положень. Опісля слід згадати про постанову Державного секретаріату освіти і віросповідань від 23 лютого 1919 р. про зміну навчальних планів у народних (початкових) школах, впровадження обов'язкового навчання дітей віком 8 – 14 років. Характеризуючи зміни у середньому шкільництві, потрібно вказати кількісні показники гімназій та реальних шкіл на теренах ЗУНР. Доцільно розкрити зміст розпорядження Державного секретаріату освіти і віросповідань від 24 лютого 1919 р. про обов'язкове викладання українською мовою в усіх державних середніх школах, а також розпорядження від 30 березня 1919 р. "В справі польської і

німецької мови". Попри це необхідно вказати й на заходи уряду ЗУНР щодо матеріального забезпечення шкільництва.

У третьому питанні рекомендуємо насамперед торкнутися питання про перетворення учителів на державних службовців, вимоги до громадянсько-політичної ідентичності та лояльності педагогів, зокрема складення ними присягу на вірність українській державі. Характеризуючи матеріальне становище вчительства, слід окреслити зміст "Закону Української Національної Ради про заробітну плату народних і виділових вчителів" від 10 квітня 1919 р. та "Резолюції Української Національної Ради про підвищення зарплати учителям середніх шкіл" від 15 лютого 1919 р. Рекомендуємо розкрити й участь педагогів у реформуванні освіти, вказати на проведення та резолюції з'їзду делегатів українського народного учительства в Станіславі 2 – 3 лютого 1919 р., участь галицьких учителів у розробці проекту єдиної школи.

Семінарське заняття № 5

СИСТЕМА ОСВІТИ У ПІВДЕННО-СХІДНИХ (ГАЛИЦЬКИХ) ВОЄВОДСТВАХ МІЖВОЄННОЇ ПОЛЬЩІ

1. Освітня політика польських властей на українських землях.

2. Шкільна реформа 1932 р.

3. Вищі навчальні заклади краю у міжвоєнну добу.

Рекомендована література

1. Білавич Г. Розвиток позашкільної сільськогосподарської освіти в Західній Україні (1920 – 1930-ті рр.). *Соціальна робота. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія педагогіка*. 2014. Вип. 33. С. 69–72.
2. Бистрицька Е. Розвиток греко-католицької богословської освіти і науки в міжвоєнний період. *Збірник праць Тернопільського осередку НТШ*. Тернопіль, 2004. Том 1. С. 85–96.
3. Виздрик В. С. З історії українського шкільництва Галичини в міжвоєнний період. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Держава та армія*. Львів, 2011. С. 176–181.
4. Галай М. Політика Другої Речі Посполитої у галузі початкової освіти в 1918 – 1924 роках (за матеріалами Тернопільського воєводства). *Мандрівець*. 2012. № 5. С. 40 – 44.
5. Галів М., Чава І. Середні навчальні заклади у Дрогобичі (1919 – 1939 рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. Вип. 16. С. 21–32.
6. Галів М., Чава І. Українські приватні загальні (початкові) школи у міжвоєнному Дрогобичі (1920–1939). *Літопис Бойківщини*. 2016. Ч. 1/90 (101). С. 45 – 53.
7. Галів М., Пашко Ю. Учительська семінарія у Самборі (1892–1939): етапи діяльності. *Літопис Бойківщини*. 2020. Ч. 1/98(109). С. 50–61.
8. Герцюк Д., Лещак Т. Педагогічна освіта і наука у Львівському університеті (1812–1939 рр.): монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 434 с.
9. Гнот С. Українське шкільництво Галичини у складі Другої Речі Посполитої. *Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів*. Львів, 2014. Вип. 4. С. 129–139.
10. Добрянський Б. Шкільництво у Дрогобичі між двома світовими війнами. *Drohobycz – miasto wielu kultur*. Rzeszów, 2005. S. 105–115.
11. Завгородня Т. Дидактична думка Галичини (1919 – 1939 роки). Івано-Франківськ: Плай, 1998. 167 с.

12. Завгородня Т. Підготовка вчителів для української народної школи Галичини (1919–1939 роки). Івано-Франківськ: Плай, 1999. 135 с.
13. Занік Г. В. Гімназійні звіти як джерело з історії українського шкільництва Східної Галичини у міжвоєнний період. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 261–266.
14. Ільницький В., Галів М. Документи польської поліції про громадсько-політичні погляди українських і єврейських учителів Дрогобицького повіту (1925). *Східноєвропейський історичний вісник*. 2017. Вип. 5. С. 88–106.
15. Кислий В. М. Українські високі школи у Львові і студентський рух у Західній Україні у І половині 20-х років XX століття. Львів : Ред.-вид. відділ при управлінні по пресі, 1991. 141 с.
16. Король В. Історія Стрийської гімназії (1933–1944). Стрий : УКРПОЛ, 2000. Т. ІІІ. 92 с.
17. Руда О. Освітня політика Другої Речі Посполитої у 1918 – 1924 роках. *Проблеми гуманітарних наук. Збірник наукових праць ДДПУ*. 2014. Вип. 34. Історія. С. 232−236.
18. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-метод. посібник. К. : ІЗМН, 1998. 336 с.
19. Ступарик Б.М. Шкільництво Галичини (1772 − 1939). Івано-Франківськ, 1994. 144 с.
20. Федорович К. Українські школи в Галичині у світлі законів і практики / К. Федорович. Львів, 1924. 94 с.
21. Шліхта І. В. Освітня політика Другої Речі Посполитої як джерело західноукраїнського націоналізму. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 96. – С. 159–163.
22. Шологон Л. Український таємний університет у Львові (1921 – 1925 рр.). *Галичина: науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2014. Ч. 25–26. С. 368 – 372.
23. Kurylyshyn K., Haliv M. Reconstruction or Decline: The Postwar State of Ukrainian Education in Galicia as Covered in the Newspaper “Dilo” (1918 – 1923). *Східноєвропейський історичний вісник*. 2025. Вип 36. С. 113–128.
24. Haliv M., Ilnytskyi V., Matkowski J. War and school: essays by Galician teachers (1920) on the impact of the War on schooling and the tasks of teaching in the conditions of post-war reconstruction. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. 2025. Вип. 52. С. 124–136.

Методичні поради

У першому питанні необхідно розкрити загальні засади національної та освітньої політики урядів міжвоєнної Польщі, а також структуру управління освітньою сферою (зокрема вказати на склад та функції Кураторії Львівського

шкільного округу). Відтак потрібно висвітлити зміни у сфері початкового та середнього шкільництва у 1921 – 1932 рр., вказати типи шкіл і з'ясувати особливості змісту початкової та середньої освіти. Рекомендуємо окреслити загальний зміст двох законів від 17 лютого 1922 р. – про заснування та утримання народних шкіл і про будівництво шкіл, а також шкільного від шкільного закону від 31 липня 1924 р. (закон С. Грабського). Окрему увагу слід присвятити становищу шкільництва національних меншин в регіоні, зокрема охарактеризувати умови існування шкіл з українською мовою навчання, у тому числі й приватних. Рекомендуємо охарактеризувати й політику польських урядів щодо учителів, їх професійного та соціального становища.

При розкритті другого питання радимо проаналізувати головні ідеї праці Януша Єднжеєвича «Про новий виховний ідеал», яка лягала в основу закону про організацію шкільництва від 11 березня 1932 р. В історію цей закон увійшов під назвою "Шкільна реформа 1932 р." або "єнджеєвичувка". Відтак потрібно детально охарактеризувати зміни устрою шкільництва, за яким створювалися три типи початкових, а гімназії перетворювалися у чотирикласні гімназії різних типів та дворічні ліцеї різного профілю. Необхідно відзначити проблему взаємозв'язку між програмами початкової школи третього рівня і програмами гімназій нового типу, яка поставала внаслідок реалізації закону. Слід відзначити й те, що березнева освітня реформа внесла свої корективи й до навчальної програми, оскільки після її модернізації більша увага в навчанні відводилася, насамперед, природничо-математичним дисциплінам. Необхідно вказати й на те, які зміни у результаті реформи відбулися в системі фахового шкільництва, особливо в системі підготовки вчителів.

Висвітлення третього питання слід розпочати із загальної характеристики закону про вищі школи Польщі від 13 липня 1920 р., поділу закладів вищої освіти на академічні та неакадемічні, їх головні завдання, автономні права, мову навчання. Відтак слід окреслити загальну політику

польської влади щодо вищих шкіл, зокрема загадати про “numerus clausus” – відсоткову норму вступу до вищих шкіл представників непольських національностей. Необхідно назвати мережу академічних та неакадемічних закладів південно-східних воєводств. Окрему вагу слід приділити історії Українського таємного університету (1921 – 1925 рр.) та Греко-католицької богословської академії (1928 – 1939 рр.) у Львові. Рекомендуємо окреслити і реформування системи підготовки учительських кадрів, з’ясувати головні положення “Декрету про підготовку вчителів народних шкіл в Польській державі” від 8 лютого 1919 р., а також окреслити програму учительських семінарій. Доцільно вказати і на зміни у системі педагогічної освіти у 1930-х рр.

Семінарське заняття № 6

РАДЯНІЗАЦІЯ ОСВІТИ У НАШОМУ КРАЇ В 1939 – 1941 рр.

1. Формування органів управління освітою.
2. Реорганізація освіти на радянський взірець.
3. Становище вчителів в умовах радянізації.

Рекомендована література

1. Баран В. К. Токарський В.В. Україна: західні землі: 1939 – 1941 рр.. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. 448 с.
2. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Львівська область / Ред. рада вид.: В.Г. Кремень (гол.) [та ін.]; редкол. тому Н. Скотна (гол.) [та ін.]; НАПН України; Ін-т вищої освіти; Асоціація ректорів пед. ун-тів Європи. К. : Знання України, 2012. 267 с.
3. Галів М. Зміни у чисельному та етнічному складі учнівської і студентської молоді в Дрогобицькій області УРСР (1939 – 1941 рр.). *Мандрівець. Всеукраїнський науковий журнал.* 2010. № 2 (86). С. 23–29.
4. Галів М. Між серпомолотом і свастикою: освіта на Дрогобиччині у 1939 – 1944 рр. Дрогобич : ПП "Коло", 2010. 337 с.
5. Галів М. Політика радянської влади щодо педагогічних кадрів загальноосвітніх шкіл Західної України у 1939–1941 роках (на прикладі Дрогобицької області). *Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2009. Випуск 24. Історія. С. 92−109.
6. Галів М.Д. Дрогобицький державний учительський інститут: перший рік роботи (1940 − 1941). *Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал.* 2011. № 2 (73). С. 62–67.
7. Галів М. Реорганізація навчального процесу західноукраїнських шкіл у 1939 – 1941 рр. (на матеріалах Дрогобицької області). *Молодіжна політика: проблеми та перспективи*: [збірник наукових праць / наук. ред. С.А. Щудло]. Дрогобич: Ред.-вид. відділ ДДПУ, 2010. С. 277−283.
8. Дрогобицький І. Ідеологічний аспект діяльності установ післядипломної освіти у західноукраїнському регіоні 1939 – 1950 рр. (на прикладі Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти). *Проблеми гуманітарних наук. Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2009. Випуск 24. Історія. С. 110–119.

9. Інструкція про порядок реорганізації шкіл в західних областях Української РСР. К.: Управління шкіл НКО УРСР, 1940. 20 с.
10. Ковалюк В. Р. Культурологічні та духовні аспекти “радянізації” Західної України. *Український історичний журнал*. 1993. № 2. С. 3–17.
11. Культурне будівництво в Українській РСР : важливіші рішення комуністичної партії і радянського уряду 1917 – 1959 рр. Збірник документів в двох томах. Т. 1 (1917 – червень 1941). К.: Державне вид-во політ. л-ри, 1959. 883 с.
12. Культурне життя в Україні. Західні землі : Документи і матеріали. Т. 1 (1939 – 1953). К., 1995. 748 с.
13. Мірчук В. Західноукраїнське вчительство у 1939 – 1941 рр. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 1997. Вип. 2. С. 55 – 58.
14. Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.). Дрогобич: Коло, 2009. 320 с.
15. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 336 с.
16. Bonusiak W. Polityka ludnościowa i ekonomiczna ZSRR na okupowanych ziemiach polskich w latach 1939–1941 (“Zachodnia Ukraina” i “ Zachodnia Białoruś”). Rzeszów : Wyd-wo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2006. – 475 s.

Методичні поради

Вивчаючи перше питання, потрібно охарактеризувати суспільно-політичні зміни в Галичині у початковий період Другої світової війни, пов’язані з приєднання західноукраїнських земель до СРСР. Надалі слід окреслити поступове формування радянських органів управління освітою: відділи народної освіти у складі Тимчасових управлінь, що керували освітньою сферою колишніх воєводств; обласні, повітові (згодом – районні), міські відділи народної освіти та їх сектори. Особливу увагу слід присвятити кадровому укомплектуванню відділів освіти, при цьому опертися на постанову ЦК КП(б)У від 27 листопада 1939 р., якою затверджувався склад бюро обкомів західних областей УРСР, визначалися члени обласних виконавчих комітетів, зокрема керівника обласних відділів народної освіти. Крім того, потрібно вказати на політику призначення на керівні посади “скеруванців” зі східних областей УРСР, або з інших республік.

Рекомендуємо назвати засоби управлінської діяльності відділів освіти (накази, інструкції, наради і засідання інспекції тощо).

У другому питанні насамперед слід розкрити зміст доповідної записки наркома освіти УРСР до ЦК КП(б)У “Про систему шкіл на Західній Україні” від 30 вересня 1939 р. Відтак слід окреслити ключові перетворення у сфері освіти галицьких земель в перші місяці радянського управління: одержавлення шкільництва, оголошення безкоштовного навчання, заборона викладання релігії, забезпечення рідномовної освіти, впровадження коедукації тощо. Згадавши про так звані “перехідні” плани і програми, радимо висвітлити зміст “Інструкції про порядок реорганізації шкіл в західних областях української РСР” (січень 1940 р.), яка деталізувала радянські перетворення у сфері освіти щодо типів шкіл, розподілу учнів у класах, змін у навчальному плані, здійснення керівництва школами та ін. Згадавши про постанова Раднаркому УРСР “Про організацію початкових і середніх шкіл на території західних областей України” від 4 березня 1940 р., потрібно висвітлити особливості розв’язання питання про мову навчання в різнонаціональних школах нашого краю. Увагу слід присвятити впровадженню радянської виховної системи з притаманною їй комуністичною індоктринацією. Опісля необхідно розкрити формування радянської системи професійної освіти та реорганізацію і утворення вищих шкіл у 1940 – 1941 рр.

У третьому питанні слід звернути увагу на завдання, які ставили радянські власті щодо педагогічних кадрів приєднаних західноукраїнських областей: забезпечити потрібною кількістю вчителів шкільну мережу, організувати підвищення педагогічної кваліфікації, здійснити ідеологічну індоктринацію вчителів. Відтак слід розкрити способи розв’язання цих завдань (залучення до педагогічної роботи місцевих безробітних учителів, скерування до шкіл західноукраїнського регіону педагогічних кадрів зі східних областей УРСР; налагодження системи швидких педкурсів; консультації у міських та районних педагогічно-методичних кабінетах;

робота обласних інститутів удосконалення кваліфікації учителів; залучення вчителів до партійних органів, профспілки тощо). Доцільно окреслити і матеріальне становище місцевого вчительства у початковий період становлення радянської влади.

Семінарське заняття № 7

ОСВІТНЯ СПРАВА В ДИСТРИКТІ “ГАЛИЧИНА” (1941 – 1944 рр.).

1. Управлінські інституції в сфері освіти.
2. Система початкового і середнього шкільництва.
3. Розширення мережі фахових шкіл.

Рекомендована література

1. Антонюк Н. В. Українське культурне життя в Генеральній Губернії (1939 – 1944 роки). Львів, Б. в., 1997. 232 с.
2. Галів М. Вчительство загальноосвітніх шкіл Дрогобиччини в період нацистської окупації (1941−1944). *Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2010. Випуск 26. Історія. С. 131–144.
3. Галів М. Між серпомолотом і свастикою: освіта на Дрогобиччині у 1939 – 1944 рр. Дрогобич: ПП “Коло”, 2010. 337 с.
4. Галів М. Українське шкільництво на Дрогобиччині в час німецької окупації 1941 – 1944 рр. *Літопис Бойківщини*. 2010. Ч.279(90). С. 65−71.
5. Гінда В. Освітня політика нацистів в райхскомісаріаті “Україна”. *Сторінки воєнної історії України*. 2012. Вип. 15. С. 61–75.
6. Гордієнко Г. М. Освіта і культура в Україні в умовах нацистської окупації. *Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць*. 2015. Вип. 92 (1). С. 47–52
7. Задорожна Л. Стан шкільної освіти в період німецької окупації 1941 – 1943 рр. *Історія в школі*. 2001. № 11–12. С. 23–29.
8. Єржабкова Б. Шкільна справа та шкільна політика в рейхскомісаріаті «Україна» 1941–1944 у світлі німецьких документів / пер. з нім. Г. Задвернюк. Київ: Наук. думка, 2008. 270 с.
9. Культурне життя в Україні. Західні землі : Документи і матеріали. Т. 1 (1939 – 1953). К., 1995. 748 с.
10. Луцький О. Українське культурне життя Галичини під час німецької окупації 1941 – 1944 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Зб. наук. праць*. 1997. Вип. 3–4. С. 191 – 227.
11. Мороз В. Організація української націоналістичної молоді “Січ” (1941 – 1944). *Визвольний шлях*. 2001. № 4. С. 25 – 29.
12. Паньківський К. Роки німецької окупації. Нью-Йорк – Торонто : Б.в., 1965. 480 с.
13. Стефанюк Г. Соціальна парадигма українського шкільництва в Галичині у роки німецької окупації (1941–1944 рр.). *Архіви окупації. 1941 – 1944.* Київ: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. С. 811–817.

14. Стефанюк Г. Українська школа в політичних планах німецької окупаційної адміністрації в 1941 – 1944 рр. *Людина і політика*. 2002. № 2. С. 19–28.
15. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-метод. посібник. К. : ІЗМН, 1998. 336 с.
16. Ухач В. “Боротьба за національне навчання є боротьбою за державність”. Діяльність ОУН з організації навчання та національно-патріотичного виховання молоді. *Рідна школа*. 1998. № 2. С. 24–25.
17. Król E.C. Polityka hitlerowska wobec szkolnictwa polskiego na terenie Generalnej guberni (1939 – 1945). Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1979. 243 s.

Методичні поради

Розкриваючи перше питання, потрібно зупинитися на формуванні територіально-адміністративного устрою Галичини у роки нацистської окупації. Слід зауважити, що 1 серпня 1941 р. Східну Галичину на правах окремого дистрикту було приєднано до Краківської Генеральної губернії (далі – ГГ) під керівництвом Ганса Франка. Відтак слід окреслити поділ галицького дистрикту на округи-повіти (крейси) та підокруги (бецірки), згадати про зміни в цій структурі у березні 1942 та восени 1943 рр. Опісля слід висвітлити управлінську вертикаль сферою освіти: головний відділ науки і навчання уряду генерал-губернатора в Кракові (керівник – Адольф Вацке (до 26.10.1942 р.), згодом – Людвіг Ейхгольц); відділ науки і навчання уряду дистрикту “Галичина” (керівник – Антон Гасселіх) з підвідділами для народних, вищих і середніх загальноосвітніх та професійних шкіл; окружні шкільні інспекторати (шульамти) на чолі з шкільними радниками (крейсшульратами), що виконували свої функції від імені старост; шкільні інспектори для українських і польських шкіл. Надалі важливо з’ясувати основні завдання, які ставили окупаційні власті у справі освіти місцевого населення, вказати головні засади навчання і виховання дітей та молоді. Насамкінець слід розкрити роль Українського центрального комітету та окружних (допомогових) комітетів на місцях у справі підтримки шкільництва, піднесення закладів дошкілля та позашкілля.

У другому питанні рекомендуємо окреслити ініціативи української громадськості щодо відновлення національного шкільництва у перші місяці німецько-радянської війни. Надалі необхідно висвітлити триступеневу структуру початкового шкільництва, впроваджену окупаційною владою в Галичині, та вказати статистичні дані щодо функціонування українського, польського та німецького шкільництва в галицькому дистрикті (1941 – 1944 рр.). Опісля доцільно проаналізувати зміст навчання і виховання в початкових школах, вказати на їх кадрове забезпечення. Рекомендуємо в загальних рисах охарактеризувати й соціальне становище тогочасних педагогів. Аналізуючи появу та функціонування системи середнього шкільництва, слід наголосити на відновлення лише українських гімназій, які мали статус державних, розкрити їх структуру, навчальний план, виховну роботу (зокрема, на прикладі гімназій в Дрогобичі та Стрию).

Третє питання необхідно розкрити, вказавши насамперед на причини тієї уваги, яке виявляли окупаційні власті до розбудови фахового шкільництва в Галичині. Відтак потрібно вказати напрями фахових шкіл (промислово-ремісничу, торгівельну, сільськогосподарську, мистецьку, педагогічну) та три основні типи: обов'язкові (призначені винятково для підвищення професійної кваліфікації й рівня фахової освіти молоді, яка працювала на промислових, ремісничих, торгівельних підприємствах та у сільському господарстві), званеві, фахові (власне середнього ступеня). Слід окреслити їх національний характер, гендерний тим (чоловічі, жіночі, коедукаційні), перспективну спеціалізацію, яка викликала особливе розмаїття навчальних закладів. Слід зазначити й таку особливість фахового шкільництва як відсутність можливості отримати в них повноцінну середню освіту, оскільки ці заклади мали винятково прикладний характер. Надалі рекомендуємо висвітлити статичні дані щодо фахових шкіл галицького дистрикту (1941 – 1944 рр.), вказати на їх кадрове забезпечення. Детальнішу увагу рекомендуємо присвяти закладам педагогічної освіти – учительським, які відновили діяльність в часи німецької окупації (зокрема, в Самборі), а також

розкрити становище вищих шкіл регіону (спроби громадськості відновити роботу Львівського університету, перетворення Львівської політехніки медичного інституту у вищі фахові курси тощо).

Семінарське заняття № 8.

ОСВІТНІ ДІЯЧІ, ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ТА НОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ (XIX – перша половина XX ст.).

1. Відомі освітні діячі Галичини.
2. Визначальні педагогічні ідеї та новації в системі освіти регіону.

Рекомендована література

1. Аркуша О. Олександр Барвінський. *Західно-Українська Народна Республіка, 1918 – 1923 : уряди, постаті* / Упоряд. : М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. – Львів : Тріада плюс, 2009. С. 48 – 66.
2. Бодак Л.Й. Педагогічні ідеї та культурно-освітня діяльність Остапа Макарушки (1867–1931 рр.). Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Тернопіль, 2019. 265 с.
3. Вишнівський Р., Чепіль М. «…Яка молодь, таке й майбутнє народу: Іван Франко про освіту та виховання. К.: Вид. дім «Слово», 2016. 420 с.
4. Галів М. Педагогічна проблематика на сторінках часопису “Богословія” (1923–1939). *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*. 2024. № 12 (232). С. 27–34.
5. Герасименко С. Ю. Науково-педагогічна та просвітницька діяльність Михайла Грушевського (1894–1917 рр.): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Дрогобич, 2012. 210 с.
6. Єгоров Р. Розвиток педагогічних ідей у Львівсько-Варшавській філософській школі: постановка проблеми. *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал.* 2014. № 5 (112). С. 118–122.
7. Завгородня Т. Дидактична думка Галичини (1919 – 1939 роки). Івано-Франківськ : Плай, 1998. 167 с.
8. Караманов О. Діяльність народних університетів Галичини у контексті ідей реформаторської педагогіки. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна.* 2013. Вип. 29. С.205–213.
9. Караманов О. Поширення експериментальних психолого-педагогічних досліджень у Східній Галичині (перша третина XX ст.). *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна* 2004. Вип.18. С. 215–223.
10. Лещак Т. В. Внесок галицьких педагогів у розвиток педагогічної освіти у Львівському університеті (1812 – 1939). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : Збірник наукових праць*. 2005. Вип. 3 (13). С. 82 – 85.
11. Лещак Т. В. До питання про науково-педагогічну діяльність Казимира Твардовського у Львівському університеті. *Науковий часопис*

Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : Збірник наукових праць. 2003. Вип. 8. С. 52–58.
12. Лещак Т. В. Історико-педагогічні дослідження у Львівському університеті Яна Казимира (1918 – 1939). *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна.* Вип. 18. 2004. С. 232 – 238.
13. Лещак Т. Науково-педагогічна діяльність Євсевія Черкавського. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2002. Вип. 16. Ч. 2. С. 208–215.
14. Лепех М. Т. Науково-педагогічні погляди Івана Бартошевського (1852–1920). Дис. … док. філософії: 011 Освітні, педагогічні науки. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2025. 238 с.
15. Михайлишин Р. Концепція української національної освіти і виховання у педагогічній спадщині Івана Ющишина. *Педагогічний дискурс.* 2015. Вип. 18. С. 147–152.
16. Пастушенко Н. «Без релігії жити, значить розлучитися з гуманізмом». Про педагогічні погляди Юліана Дзеровича. *Педагогіка толерантності*. 1999. № 2. С. 99–104.
17. Стельмах С. С. Вплив ідей реформаторської педагогіки на розвиток української педагогічної думки в Галичині у першій половині XX століття. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 36. С. 127–130.
18. Ступарик Б., Калинчук Л. Вчитель-громадянин Григорій Врецьона. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. 70 с.
19. Ступарик Б, Ковальчук В. Життя віддане національній ідеї (Михайло Галущинський). Івано-Франківськ, 1998. 56 с.
20. Федчишин Н. Вплив гербартіанської педагогіки на розвиток української педагогічної науки. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2012. Ч. 3. С. 355–361.

Методичні поради

У першому необхідно перелічити найбільш відомих освітніх діячів і педагогів Галичини XIX – першої половини XX ст. (О. Барвінський, І. Бартошевський, Г. Врецьона, М. Галущинський, М. Грушевський, Ю. Дзерович, О. Макарушка, К. Твардовський, І. Франко, Є. Черкавський, І. Ющишин та ін.). Слід коротко розкрити основні віхи їх біографії, вказати на філософські, релігійні, національні, політичні передумови їх ідей, та власне назвати головні напрями та ідеї, у контексті яких працювали зазначені вчені. Зважаючи на вагомість інституційного фактору у розвитку науки, радимо

присвятити увагу діяльності кафедри педагогіки у Львівському університеті, а також висвітлити багатогранну діяльність представників Греко-католицької церкви, передовсім, Андрея Шептицького у річищі освіти і виховання української молоді.

Вивчаючи друге питання, рекомендуємо висвітлити вплив провідних педагогічних течій та ідей на освітню діяльність педагогів Галичини у XIX – першій половині XX ст., насамперед гербартіанської та реформаторської педагогіки. Слід вказати на відстоювання галицькими педагогами у перші половині XX ст. ідеї сльойду (Т. Андрухович, С. Конрад, Ц. Клафтен, В. Пжановський, Є. П'ясецький), державно-громадянського виховання ("школа життя") (П. Біланюк, М. Галущинський О. Луцький, С. Магаляс) і "творчої школи" (А. Гожицька-Вележинська, Л. Зажецький, О. Макарушка, Х. Ровід, В. Спасовський). Доцільно зазначити, що ідея "вільного виховання" у Східній Галичині позначилася на розробці проблем самоорганізації та самоврядування учнівського колективу (І. Казанівський, Ф. Майхрович), соціалізації молодого покоління з врахуванням індивідуальності кожного вихованця (М. Земнович, К. Сосніцькі), розвивальних ігор (М. Макух, Н. Ціцімірська). Характеризуючи вплив ідей експериментальної педагогіки і психології, рекомендуємо згадати про діяльність Львівського осередку експериментальних досліджень й представників Львівсько-Варшавської філософської школи (Б. Блажек, Б. Маньковський, К. Твардовський, Л. Якса-Биковський та ін.), а також українських та єврейських науковців (Б. Бігеляйзен-Желязовський, Л. Гутман, Х. Ровід). Не слід оминути й здобутки релігійної педагогіки (З. Белавський, Ю. Дзерович, Б. Жулінська, Я. Розквітальський, Я. Цемневський). При цьому рекомендуємо зупинитися на досвіді праці єзуїтського навчально-виховного закладу в Буньковичах під Хировом. Слід висвітлити й прояви дидактичних, організаційних (наприклад, народні університети, скаутські молодіжні організації) новацій тощо.